

Компаративний аналіз кримінальних субкультур в структурі суспільства

Лекція 8. Злодії в законі

План

1. Статус злодія в законі в кримінальній ієрархії.
2. Роль злодіїв у законі в житті кримінального співтовариства.
3. Спільна грошова каса («общак»).

Література:

1. Александров Ю. К. Очерки криминальной субкультуры. Москва : «Права человека», 2001. 152 с.
2. Мальцев О. Методическое пособие по исследованию субкультуры «Нарисуйте субкультуру». Одесса : ЧП «Издательский дом «Патриот», 2021. 130 с.

1. Статус злодія в законі в кримінальній ієрархії

Злодії в законі користувалися величезною повагою і практично необмеженою владою у злочинному світі СРСР. В наш час значення злодіїв у законі дещо зменшилося, але в повному обсязі воно збереглося в *установах кримінально-виконавчої системи*. **Злодії у законі** вважається хранителем *зłodийського закону*, який керує як його поведінкою, так і поведінкою тих, хто дотримується *зłodийської ідеї*. Рідко вчиняючи злочин особисто, злодії є організатором злочинної діяльності та «верховним суддею» *зłodийської справедливості*, який улагоджує конфлікти серед груп ув'язнених та застосовує санкції проти «порушників». *Злодії в законі* виявилися достатньо гнучкими, щоб пережити багато змін, які відбулися в радянській державі, і зберегти *основні положення зłodийського закону*, хоча він, звичайно, і зазнав деяких змін. Злодії в законі перевизначають правила, за якими вони живуть, щоб гарантувати своє виживання в атмосфері різкого посилення конкуренції у кримінальному середовищі. Злодії в законі мають певний політичний та ще більшою мірою економічний вплив, вони намагаються поширити свій вплив на країни СНД, Європи та Америки.

Звичайні злодії існували в різних країнах протягом усієї історії. За часів Петра I Росія рясніла злодіями, грабіжниками і розбійниками, які жили відокремлено та на справу ходили окремими, ізольованими «бригадами». Протягом XVIII століття рівень організації поступово збільшувався, виникли злочинні групи, умовою «членства» у яких ставали певні фінансові внески, значного розвитку набув *арго (феня)*, з'явилися перші лідери злочинних угруповань.

Після революції 1917 р. на злочинний шлях вступила певна частина колишніх «політичних», яким не знайшлося місця в новій комуністичній бюрократії. Безумовно, рівень грамотності та організованості у цих осіб був значно вищий, ніж у «традиційних» злочинців. Ці нові особи стали називатися *жиганами*. Вони запозичили і адаптували частину традицій та звичаїв злочинного світу. Жиганами були розроблені перші злочинські закони: 1) *заборона працювати* або брати будь-яку участь у громадському житті; 2) *заборона мати постійну сім'ю*; 3) *заборона приймати зброю від держави для захисту країни*; 4) *заборона співпрацювати з державою* в будь-якій ролі учасника кримінального процесу (свідок, потерпілий, звинувачуваний тощо); 5) *обов'язок вносити гроші в обіцяк*.

Це була перша стадія у формуванні нових традицій та звичаїв. Інші атрибути – татування, жаргон, прізвиська, жести – залишалися практично тими самими. Не зазнали особливих змін і емоційні елементи кримінальної субкультури – пісні, вірші та ін.

У 20–30-х роках у кримінальній спільноті, що склалася, стався перший великий конфлікт. Частина злочинного світу відмовилася коритися жиганам і підтримала нових лідерів – *урок*. *Урки* були менш «політизовані», ніж жигани, і дотримувались думки, що злочинна спільнота не повинна займатися «соціальними» питаннями, а має зосередитися виключно на «професіоналізмі» злочинців. *Конфлікт між урками та жиганами* створив потребу у зміні та вдосконаленні «кодексу» злочинного світу. Поступово, спираючись на ще дореволюційні злочинні звичаї і традиції, був прийнятий єдиний «закон», що дозволяє регулювати поведінку вищих представників злочинного середовища, які користувалися повагою «рядових» членів злочинного співтовариства, стали називатися *злочинцями у законі*.

Виправні установи стали середовищем для швидкого поширення нових традицій. Отримані у в'язницях «знання», що вийшли з них, розповсюджувалися на волі, і, таким чином, влада злочинців у законі поступово зміцнювалася та поширювалася на всю країну. До початку Другої світової війни *злочинці у законі* стали найпотужнішою силою у злочинному світі СРСР. Проте війна розділила злочинців у законі на два табори: частина з них вирішила зрадити злочинський кодекс і взяти до рук зброю, тобто, встати на захист країни. Інша частина – воліла залишитися в таборах, зберегти вірність «істинній присязі». Наприкінці війни та частина злочинців у законі, яка «зрадила присязі» та взяла до рук зброю, захотіла знову інтегруватися у злочинне співтовариство. Але тими, хто залишилися злочинцями у законі вони

розглядалися як *суки*, тобто, зрадники злочинного закону. Цей конфлікт серед злочинної еліти призвів до *сучої війни*. Війна між «істинними» злочинцями в законі та суками була надзвичайно кривавою. Суки розробили *альтернативний кодекс*, який дозволяв співпрацю з владою. Адміністрація таборів успішно використовувала протиріччя з метою роз'єднання та ослаблення злочинного світу. Воюючі угруповання спеціально розміщувалися в одних таборах, одних бараках. Виникаючу різанину припинили не відразу. В результаті всіх цих подій злочинний закон був дещо змінений, злочинцям у законі дозволялося в порядку винятку обіймати деякі посади, які дозволяли їм робити поблажки для своїх «підлеглих». Заняття певних посад розглядалося як необхідність для підтримки злочинного світу.

1. Роль злочинців у законі в житті кримінального співтовариства

Основні «правила поведінки» злочинця у законі: 1) не мати дружини та дітей; 2) не працювати; 3) забезпечувати своє проживання лише за рахунок злочинної діяльності; 4) надавати всіляку підтримку іншим злочинцям; 5) не бути базікою, повідомляти інформацію співтовариствам щодо будь-яких справ тільки в дуже конфіденційній обстановці; 6) брати участь у сходках для вирішення конфліктів між злочинцями; 7) беззаперечно прийняти покарання, визначене йому сходкою (у разі провини); 8) добре знати кримінальну субкультуру (феню, жести, наколки і т.д.); 9) не грати у карти, якщо немає грошей; 10) заступатися за молодих злочинців; 11) мати шісток; 12) не втрачати голову при вживанні алкоголю; 13) не мати контактів із державними органами; 14) не служити в армії та не брати до рук зброю від держави; 15) виконувати всі зобов'язання, взяті перед іншими злочинцями.

Отже, *злочинці в законі* – це особи, які отримали такий статус (вищий у кримінальному середовищі) на *злочинській сходці*. Злочинці у законі має бути неодноразово судимим, хоча останнім часом низка злочинців отримали це найвище кримінальне звання за гроші. Злочинці у законі повинен добре знати кримінальну субкультуру, щоб орієнтуватися у злочинному світі та приймати правильні рішення. Вимогами до кандидатів при вступі до членів злочинного співтовариства: 1) відданість злочинській ідеї; 2) відсутність «компрометуючих» відомостей (служба в армії, співпраця з органами правопорядку); 3) наявність організаторських здібностей; 4) авторитет серед злочинців; 5) рекомендації від злочинців у законі (не менше 2).

У 2001 р. на всій території колишнього Радянського Союзу налічувалося близько 300 злочинців у законі. Теперішні злочинці в законі самі вже стараються не вчиняти злочинних діянь

(принаймні таких, як вбивства); для цього є спеціально навчені професіонали (*кілери*), а також виконавці для менш складних доручень – *піхота*. Основна діяльність злодіїв у законі – це вирішення організаційних питань, розділ сфер впливу, суддівські (арбітражні) функції. В окремих випадках дозволяється співробітництво з органами правопорядку, якщо це вигідно злочинному співтовариству. Періодично між злодіями старої і нової формації виникають досить серйозні конфлікти, що часто закінчуються досить трагічно.

Для збереження свого лідерства злодій у законі повинен виконувати такі **основні функції**: 1) *інформаційну* (аналіз та оцінка інформації самого широкого діапазону); 2) *організаційну* (планування дій, розподіл обов'язків, контроль); 3) *нормативно-регулюючу* (відповідальність за дотримання норм і правил злодійського закону, роз'яснення його положень, регулювання відносин між членами злочинної спільноти); 4) *прийняття рішень* (вибір правильних, оптимальних рішень, відповідальність за їх вибір, досягнення мети).

Останнім часом набув значного розвитку «інститут» **смотрящих**, або **положенців**. Смотращі є в кожній зоні та СІЗО, у кожному загоні та корпусі, чи не в кожній камері. Основна функція смотрящих – підтримання належного порядку («*тіньова адміністрація*»), припинення і розбір конфліктів, ведення переговорів з адміністрацією, розподіл ресурсів, що легально та нелегально надходять до закладу (продуктів харчування, спиртного, наркотиків, цигарок тощо). Фактично смотрящі виконують функції злодіїв у законі, але із низкою вилучень.

У кримінальній спільноті з'явилася ще одна «соціальна» група – **молодняк**. У кримінальному середовищі їх називають «беспределом», *шпаною*, *відмороженими* або *відморозками*. Ці особи характеризуються практично повним ігноруванням злодійського закону, вони значно жорстокіші, цинічніші та безжальніші, ніж злодії старої формації. Поступово ця нова градація злочинців відвойовує у ворів у законі їхньої території.

2. Спільна грошова каса («общак»)

Дослідники організованої злочинності виділили три різновиди *спільних грошових кас* (**общак**), що створюються злочинними спільнотами та зумовлені двома факторами – місцем створення та контингентом користувальників. Серед них: 1) *каси, що створюються з пайових внесків членів організованих злочинних спільнот*, що займаються протиправною приватнопідприємницькою діяльністю (нині ці каси – спілки практично припинили своє

існування, оскільки майже не залишилося таких галузей, крім організації притонів, різних публічних домів під маскою масажних кабінетів, випуск порнографічної продукції і т.д.); 2) *каси (общаки), створювані у місцях позбавлення волі*; 3) *общак, діючий за умов свободи*, утворюється більш складним шляхом, ніж общак у ВУ, і складається з внесків різних категорій професійних злочинців (кишенькових злодіїв, домушників, шахраїв, збувачів краденого, наркотиків тощо), а також різного виду рекету (під виглядом створення *даху* для різних бізнесових структур) та здійснення функцій третейського суду тощо.

Спочатку общак створювався з метою надання допомоги особам, які потрапили до місць позбавлення волі та їх родичам. За останні десятиліття функції общака змінилися і включають: 1) для допомоги злодіям у законі, іншим авторитетам, їхній сім'ям; 2) для допомоги іншим засудженим, ув'язненим та їхній сім'ям; 3) для розширення злочинного бізнесу; 4) для підкупу представників влади (чиновників, депутатів з метою лобіювання інтересів злочинних спільнот); 5) для підкупу співробітників правоохоронних органів; 6) для легалізації злочинного бізнесу, поступового його переведення на «законні рейки»; 7) для створення матеріальної та фінансової бази злочинних об'єднань; 8) для пропагандистсько-психологічної функції; 9) для організації протидії співробітникам пенітенціарних установ.

Слід зазначити, що у злочинних спільнотах значно розвинена розвідувальна та контррозвідувальна організація, що дозволяє з достатньою часткою впевненості знати, на кого можна наїхати з метою отримання прибутку.

Для збереження общака виділяються особи, які мають довіру лідерів злочинного світу, яким надаються значні повноваження, аж до винесення смертних вироків щодо осіб, які допустили порушення «фінансової дисципліни». У ВУ общаком відає одна людина, найбільш наближена до місцевого неформального лідера (злодії в законі, а за його відсутності положенця або смотрящего). Сам *охоронець общака* у ВУ також не може без дозволу витратити будь-яку суму під страхом смерті. Визначити *зберігача общака* у ВУ – досить складне завдання, оскільки він зазвичай дуже законспірований, зовні може виглядати цілком законослухняним зеком, який не порушує режим утримання (що, до речі, йому і не рекомендується робити).